กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี*

Mediation Process for Criminal Cases at the Court of Appeals to Resolve Disputes, Rehabilitate, Heal, and Forgive Using Buddhist Peaceful Means

สุนทร ทิมจ้อย
Soontorn Timchoi
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: s.timchoi29@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ภาค 6 2) บูรณาการกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี และ 3) นำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 26 รูปหรือคน ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านศาลและนักกฎหมาย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธีและพระพุทธศาสนา และกลุ่มนักวิชาการขององค์กรภาครัฐและเอกชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ในศาลอุทธรณ์ภาค 6 พบว่า ยังมิได้กำหนดนโยบายในการนำคดีอาญาให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนการพิจารณาคดี และขั้นตอนในการปฏิบัติงานของผู้ประนีประนอมยังไม่ชัดเจน รวมทั้งผู้ประนีประนอมยังไม่เข้าใจเป้าหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา และขาดความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เช่น ป.อ. มาตรา 56, ป.วิ.อ. มาตรา 35 และ มาตรา 39 (2) เป็นต้น 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา โดยพุทธสันติวิธี พบว่า หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ได้แก่ (1) เมตตากายกรรม ช่วยเหลือกันอำนวยความสะดวกเมื่อคู่พิพาทมาเผชิญหน้ากัน (2) เมตตาวจีกรรม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี พูดอย่างเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (3) เมตตามโนกรรม เป็นผู้คิดดี ปรารถนาดี มีความรักความเมตตาต่อกัน (4) สาธารณโภคี อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม (5) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ประพฤติตนถูกต้องตามกฎหมายและทำนองคลองธรรม และ (6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างถ่องแท้ และ 3) กระบวนการการไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ (Peace Restorative justice) ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ (1) ให้โอกาสจำเลยและผู้เสียหายบอกเล่าความจริงที่เกิดขึ้น (2) ให้จำเลยได้รู้สึกสำนึกถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของตน (3) จำเลยหามาตรการเยียวยา แก้ไข ฟื้นฟู ผู้เสียหาย (4) ให้จำเลยได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบ

*Received September 17, 2024; Revised October 1, 2024; Accepted October 8, 2024

และแก้ไขพฤติกรรม (5) สามารถสานสัมพันธ์กันต่อไปได้ และจำเลยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก และ (6) ผู้เสียหายได้ให้อภัย และถอนคำร้องทุกข์-จำหน่ายคดี และรอการลงโทษ

คำสำคัญ: กระบวนการไกล่เกลี่ย; คดีอาญา; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate problems with mediation process for criminal cases at the court of appeals in region 6; 2) to integrate the mediation process for criminal cases at the court of appeals to resolve disputes, rehabilitate, heal, and forgive by using Buddhist peaceful means; and 3) to present the mediation process for criminal cases at the court of appeals to resolve disputes, rehabilitate, heal, and forgive using Buddhist peaceful means. The study used a qualitative research method. The tool employed was an interview form. The data were gathered from 26 key informants, including court specialists and legal professionals, experts on peaceful means and Buddhism, and academics from the government and private sectors.

From the study, the following results were found: 1) Problems with the mediation process for criminal cases at the court of appeals in region 6 include a lack of policy for the bringing of criminal cases into the mediation process prior to the first hearing. The working practices are likewise unclear. The mediators lack comprehension of the goals of mediating disputes in criminal cases, as well as legal knowledge pertinent to criminal cases, such as the criminal code sections 56, 35, and 39; 2) The Buddhist peaceful means contributing to the development of mediation process for criminal cases using Buddhist peaceful means refer to *Sārāṇīyadhamma* (6 states of conciliation), including (1) *Mettākāyakamma*, which refers to offering support and facilitation when the disputing parties face one another, (2) *Mettāvacīkamma*, which is loving speech grounded in impartiality and well-wishes, (3) *Mattāmanokamma*, which refers to positive thinking and spreading loving-kindness to one another, (4) *Sādhāraṇabhogitā*, which promotes equitable dispute resolution, (5) *Sīlasāmaññatā*, which refers to honest and proper behavior according to the laws and ethics, and (6) *Diṭṭhisāmaññatā*, which refers to having knowledge and understanding in mediation process; and 3) The mediation process for restorative justice for peace is divided into six parts: (1) giving the defendant and the victim the opportunity to tell the truth about what happened, (2) letting the defendant realize the consequences of his/her wrongdoings, (3) allowing the defendant find measures to resolve, heal, and rehabilitate the victim, (4) giving the defendant a chance to take responsibility and change the way he or she behaves, (5) encouraging both sides to maintain their friendship and the defendant to refrain from committing any future offenses, and (6) encouraging the victim to forgive, withdraw the complaint, and dispose the case.

Keywords: Mediation Process; Criminal Cases; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมนิยมอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน หมู่บ้าน การอยู่ร่วมกันย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อันเป็นสาเหตุให้เกิดความความขัดแย้งระหว่างบุคคล หลังจากนั้นจะสร้างความขัดแย้งเพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มบุคคล หรือระหว่างประเทศ และนานาชาติต่อไป ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวบางฝ่ายอาจใช้อำนาจ สิทธิตามกฎหมาย ความรุนแรงหรือกำลังในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ย่อมก่อให้เกิดความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ ชีวิต ทรัพย์สิน แม้ฝ่ายที่ชนะหรือฝ่ายแพ้ก็ต้องสูญเสียด้วยกันทั้งสิ้น เช่น การเกิดสงครามระหว่างประเทศ หรือสงครามโลก ประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมสงความย่อมได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงดังกล่าวด้วย ดังนั้น สังคมใดที่มีความขัดแย้งหรือความรุนแรงแล้วใช้กำลังในแก้ปัญหาย่อมไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งหรือความรุนแรงได้ การแก้ไขความขัดแย้งและความรุนแรงจึงต้องใช้หลักสันติวิธีเพื่อให้เกิดสันติภาพในสังคมได้ ซึ่งความขัดแย้งหรือความรุนแรงในทางกฎหมาย เช่น การทำร้ายร่างกาย การลักทรัพย์ การยักยอกทรัพย์ จำเลยหรือผู้กระทำความผิดดังกล่าวย่อมมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295, 334 และ 352 รัฐหรือสังคมอาจใช้สิทธิตามกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาแก่จำเลย เพื่อให้จำเลยได้รับโทษจำคุกตามกฎหมาย จึงต้องมีหน่วยงานของรัฐ เช่น เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล กรมบังคับคดี กรมราชทัณฑ์ รวมทั้งทนายความ อันเป็นกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางหลัก เมื่อศาลชั้นต้นพิจารณาพยานหลักฐานในคดีอาญาตามกฎหมายแล้ว ถ้าพยานหลักฐานโจทก์รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้อง ศาลชั้นต้นย่อมใช้ดุลยพินิจพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยให้เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งคดี และให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายอีกด้วย แต่ในทางปฏิบัติเมื่อจำเลยถูกจำคุกแล้ว จำเลยย่อมเพิกเฉยไม่ชำระเงินค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนไม่ได้รับการเยียวยา จำเลยถูกคุมขังในเรือนจำโดยไม่จำเป็น ทำให้มีคนอยู่ในเรือนจำจำนวนมาก เรือนจำไม่สามารถบริหารจัดการให้จำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดีกลับคืนสู่สังคมได้ และเป็นเหตุให้สังคมโดยส่วนร่วมจะมั่นใจได้อย่างไรว่าเมื่อจำเลยพ้นโทษกลับคืนสู่สังคมจะมีความสงบสุขในสังคมได้ หรือมีวิธีการอื่นที่จะสามารถแก้ไขปัญหาของผู้เสียหาย จำเลย และสังคมได้ดีกว่าการลงโทษจำคุกตามกฎหมาย

การดำเนินกระบวนพิจารณาการตามประมวลกฎหมายวิธีความอาญาดังกล่าว จะสามารถนำตัวจำเลยซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย มาลงโทษจำคุกเพื่อป้องกันมิให้จำเลยมากระทำความผิดอีกตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญาที่มุ่งคุ้มครองสังคมให้เกิดความสงบสุขตามแนวคิดของกฎหมาย หากจำเลยหรือผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ในคดีดังกล่าว ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลชั้นต้นสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นไปยังศาลอุทธรณ์เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ตรวจสอบความถูกต้องของคำพิพากษาดังกล่าวว่าถูกต้องตามกฎหมายและการลงโทษจำเลยเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งคดีหรือไม่ ถ้าศาลอุทธรณ์พิจารณาอุทธรณ์ของคู่ความแล้ว เห็นว่าการลงโทษจำคุกจำเลยดังกล่าวไม่ได้ทำให้สงคมเกิดความสงบสุข แต่กลับทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายสบสนไม่อยู่ในความสงบ และที่จำเลยถูกจำคุกนั้นเป็นการเพิ่มผู้ถูกจำคุกเกินความจำเป็น และผู้เสียหายย่อมไม่ได้รับการเยียวยาทางด้านจิตใจ หรือทรัพย์สินจากรัฐหรือสังคม หรือจำเลยย่อมทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อน และภายหลังจากที่จำเลยพ้นโทษแล้วจำเลยไม่สามารถหวนเข้าสู่สังคมอย่างปกติมีความสุขได้ เพราะสังคมจะตราหน้าจำเลยว่าเป็นคนขี้คุกและไม่ให้โอกาสจำเลยเข้าสังคมได้ สังคมต้องสูญเสียคนดีไป 1 คนอย่างน่าเสียดาย การที่ศาลชั้นต้นลงโทษจำคุกจำเลยโดยไม่ให้จำเลยมีโอกาสแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา การกระทำความผิดของตน และผู้เสียหาย รวมทั้งสังคมไม่ยอมให้อภัยแก่จำเลยเป็นเหตุให้จำเลยถูกจำคุกและถูดตราหน้าว่าเป็นคนขี้คุก เมื่อถูกปล่อยตัวพ้นโทษจำคุกแล้วยากที่จำเลยจะหวนเข้าสู่สังคมอย่างปกติสุข อันเป็นการสูญเสียบุคคลดังกล่าวจากสังคมและเป็นภาระของสังคมต่อไป

ดังนั้น เมื่อคู่ความอุทธรณ์คดีดังกล่าวแล้ว ศาลอุทธรณ์อาจใช้ดุลพินิจรอการลงโทษจำคุกจำเลยได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 โดยให้โอกาสจำเลยแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยาการกระทำความผิดของตนด้วยการชำระเงินค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายอันเป็นบรรเทาความเสียหาย และรู้สำนึกในการกระทำความผิดของตน รวมทั้งจำเลยต้องการให้ผู้เสียหายและสังคมให้อภัยแก่จำเลย และให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดีหวนคืนสู่สังคมอย่างเดิมโดยไม่ต้องถูกจำคุก และจำเลยจะไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก องค์คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์จำนวน 3 คน ที่จะพิพากษารอการลงโทษจำคุกให้แก่จำเลยต้องการที่จะได้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงและพฤติการณ์รวมทั้งแนวทางดังกล่าวว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอาญาที่จะคุ้มครองสังคมให้มีความสงบสุขเกิดสันติภาพขึ้นในสังคม และจำเลยรู้สำนึกในการกระทำความผิด และต้องการได้โอกาสกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี ผู้เสียหายและสังคมยอมให้อภัยจำเลย โดยการให้ใอกาสจำเลย ผู้เสียหาย และสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ซึ่งเรียกว่ากระบวนการ ไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัยแก่กันจึงเป็นแนวทางที่สำคัญ

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของประธานศาลฎีกา ปี 2565 คือ รักศาล ร่วมใจ รับใช้ประชาชน (Luengprasert, 2022) แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568 ยุทธศาสตร์ T เชื่อมั่นศรัทธาการอำนวยความยุติธรรม (Trusted Justice) ประเด็นยุทธศาสตร์ เรื่องการส่งเสริมพัฒนาระบบการระงับข้อพิพาททางเลือก แนวทางการดำเนินการ พัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมในทุกชั้นศาลให้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาชั้นศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาบูรณาการกับการพิจารณาคดีอาญาของศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 คือการพิพากษารอการลงโทษให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดี โดยพิจารณาว่าจำเลยรู้สำนึกในการกระทำความผิด และการบรรเทาความเสียแก่ผู้เสีย และผู้เสียหายพอใจ ไม่ติดใจเอาความแก่จำเลยอันเป็นการให้อภัยจำเลย

หลักการดังกล่าวเป็นหลักกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ตรากฎหมาย ป.อ. ม. 56 และ ป.วิ.อ. มาตรา 35, 39(2) ออกมารองรับที่ให้ฝ่ายตุลาการได้พิจารณาหลักการด้านมโนธรรม ศีลธรรมเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยาอย่างรอบด้าน แล้วให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดีโดยไม่จำต้องนำจำเลยเข้าไปคุมขัง อันเป็นการสอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาคืออริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พรหมวิหาร 4 หลักการพิจารณาคดีของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางหลักยังไม่มีหลักการ กระบวนการ หรือบุคคลากร และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนที่จะได้ข้อมูลดังกล่าว เพราะการพิจารณาคดีของศาลมุ่งเน้นที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ หากจำเลยไม่มีความผิดศาลย่อมพิพากษายกฟ้อง หรือแม้จำเลยจะมีความผิดแต่ตามพฤติการณ์แห่งคดีไม่ร้ายแรงนัก ศาลสามารถพิพากษารอการลงโทษให้แก่จำเลยได้ อันแสดงว่าการพิจารณาคดีของศาลมุ่งเน้นที่จะช่วยเหลือจำเลยเพียงฝ่ายเดียว โดยมิได้พิจารณาช่วยเหลือฝ่ายผู้เสียหายเลย ผู้เสียหายมีสถานะเป็นเพียงพยานปากหนึ่งเท่านั้น (Sermsilatham, 2021)

ส่วนหลักการของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรม ที่เป็นเครื่องมือสำหรับประชาชน จำเลย ผู้เสียหาย ทนายความ ตำรวจ อัยการ และศาลจะได้นำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและให้โอกาสผู้เสียหายแสดงความรู้สึกผลกระทบ ความเห็นอกเห็นใจ และการเยียวยาจากจำเลย อันเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญต่อผู้เสียหาย ส่วนจำเลยเป็นเพียงผู้ที่รู้สำนึกในการกระทำความผิด และแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หามาตรการต่าง ๆ ทำเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิมให้มากที่สุด โดยต้องการโอกาสและการให้อภัยจากผู้เสียหาย สังคมให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี และหวนคืนเข้าสู่สังคมอย่างปกติ ดังนั้น การใช้กระบวนไกล่เกลี่ย

คดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ จึงมีความสำคัญที่ผู้วิจัยจะทำวิจัยเรื่อง กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี เป็นกระบวนการที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหาย เพื่อเป็นการถ่วงดุลกับกระบวนพิจารณาคดีอาญาของศาล การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญามาระงับข้อพิพาทยังมีจำนวนไม่มากนักเพราะยังไม่มีว่ากระบวนพิจารณาคดีอาญาประเภทใดบ้างที่สมควรจะนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ และต้องมีการอธิบายให้คู่ความได้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายเกี่ยวกับคดีของคู่ความดังกล่าวว่า จำเลยจะมีสิทธิอะไรบ้าง และผู้เสียหายมีสิทธิที่จะพูดคุยกับจำเลยที่รู้สำนึกและเยียวยาความเสียหายได้อย่างไร และผลของการไกล่เกลี่ยดังกล่าวศาลอุทธรณ์สามารถนำไปประกอบดุลยพินิจรอการลงโทษจำเลยได้ หรืออาจมีคำสั่งจำหน่ายคดีดังกล่าวได้ ดังนั้นการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์จึงมีความสำคัญที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิจัยเพื่อนำไปไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและสังคม รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) ศึกษาสภาพปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ภาค 6

2) บูรณาการกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี

3) นำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้มุ่งเน้นเสนอเดินตามกรอบของ Peace Research Model เป็น Action Research ด้วยการค้นหาปัญหาการวิจัย มีทฤษฎีมาเป็นกรอบแนวทางเครื่องมือในการวิจัย นำเสนอหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการนำไปพัฒนาผ่านการบูรณาการ สร้างการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ทำให้ส่งผลกระทบได้องค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่คำตอบตามประเด็นปัญหา เป็นการวิจัยผ่านสติปัฏฐาน 4 โมเดล ซึ่งเป็นหลักธรรมหลัก มีอริยสัจ 4 ในทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) ทุกข์ ขั้นวิเคราะห์ ปัญหา 2) สมุทัย ขั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการวิจัย 3) นิโรธ ขั้นจัดวางเป้าหมายของการวิจัย และ 4) มรรค ขั้นหากลยุทธ์เครื่องมือนำไปสู่การพัฒนากลุ่มเป้าหมาย และเครื่องมือในการแก้ปัญหาผ่านกระบวนการที่เหมาะสม โดยนำไปพัฒนากับกลุ่มเป้าหมายเป็นการวิจัยโดยการลงมือปฏิบัติ เพื่อค้นหาความรู้ และสร้างนวัตกรรม โดยผลงานวิจัยสามารถนำไปเผยแพร่ และขยายผลในวงกว้างได้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยทำการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีกระบวนไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ตามศาสตร์สมัยใหม่ และตามหลักพระพุทธศาสนา ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และพระไตรปิฎกฉบับสากล พ.ศ. 2561 และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ หนังสือ ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ในประเทศตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดตามสถาบันการศึกษา อินเตอร์เน็ต และจากนิตยสารต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความอธิบาย บูรณาการ สังเคราะห์ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์โดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลหรือหาประเด็นปัญหากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหารศาล ผู้ประนีประนอม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ทั้งแบบ

ตัวต่อตัว และแบบกลุ่ม ทั้งแบบออนไลน์โดยใช้โทรไลน์กรุ๊ป และแบบออนไซด์ การเก็บข้อมูลจะใช้การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์หาประเด็นปัญหา และความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ 1) เชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งหมด 26 ท่าน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านศาลและนักกฎหมาย จำนวน 16 คน 2) ด้านสันติวิธีและพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูปหรือคน และ 3) กลุ่มนักวิชาการภาครัฐและเอกชน จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 4 สร้างกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ เมื่อผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก มาวิเคราะห์พร้อมกับการบูรณาการข้อมูลความรู้เข้าด้วยกันออกมาเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 ทดสอบกระบวนการกับผู้ประนีประนอม แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงกระบวนการ จากนั้นนำกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์โดยพุทธสันติวิธี ไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิรับรองกระบวนการ นำคำแนะนำที่ได้ไปปรับปรุงให้กระบวนการมีความถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย นำกระบวนการที่ผ่านการรับรองแล้ว นำไปอบรมผู้ประนีประนอมของศาลอุทธรณ์ภาค 6 จำนวน 5 ท่าน จำนวน 8 ชั่วโมง ระหว่างการอบรมผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลพร้อมทั้งติดตามผลต่อจากนั้นอีก 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำผลที่จากการพัฒนากลุ่มเป้าหมายมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อเข้าสู่การทำประชาวิจารณ์ก่อนนำเสนอสู่สาธารณะ เมื่อได้รับการตรวจสอบและแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยทำการแก้ไข จากนั้นได้นำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี ของศาลอุทธรณ์ภาค 6 และเพื่อการเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในศาลอุทธรณ์ ภาค 6 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในศาลอุทธรณ์ ภาค 6 เกิดจากผู้ประนีประนอมบางส่วนยังไม่เข้าใจข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ รวมถึงความชำนาญและความเข้าใจถึง หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จุดประสงค์ และองค์ประกอบของการนำคดีอาญาเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ยังไม่ชัดเจน ดังนั้น ก่อนเข้าทำหน้าที่เป็นผู้ประนีประนอม ควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ก่อนลงมือปฏิบัติการไกล่เกลี่ย

วัตถุประสงค์ที่ 2 บูรณาการกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย คือ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย ได้แก่ 1) เมตตากายกรรม ช่วยเหลือกันอำนวยความสะดวก คู่พิพาทสามารถทำการไกล่เกลี่ยที่บ้านหรือที่ใดก็ได้ตามที่คู่พิพาทสะดวก ทำให้คู่พิพาทสามารถไกล่เกลี่ยในเวลาใดก็ได้ตามที่คู่พิพาทต้องการ โดยไม่ต้องคำนึงว่าคู่พิพาทมีเวลาว่างในการที่จะมาเผชิญหน้ากัน เพียงแค่ทั้งสองฝ่ายมีเวลาตรงกันอยู่ที่ไหนก็สามารถไกล่เกลี่ยได้ 2) เมตตาวจีกรรม เน้นการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี พูดอย่างเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รู้จักการพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรับฟังความทุกข์ของคู่พิพาทหรือปัญหาต่าง ๆ ควรพูดแนะนำแต่สิ่งที่ดีให้กับคู่พิพาททั้งสองฝ่ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ผู้เจรจาไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้คิดดี ปรารถนาดี มีความรักความเมตตาต่อกัน คิดทำแต่สิ่งที่เป็น

ประโยชน์แก่กัน คิดพิจารณาวินิจฉัยคิดวางแผนต่าง ๆ โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของคู่พิพาท ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีใจเป็นกลางทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4) สาธารณโภคี ผู้เจรจาไกล่เกลี่ยทำหน้าที่สนับสนุนอำนวยความสะดวก และส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม 5) สีล-สามัญญตา ผู้เจรจาไกล่เกลี่ยต้องมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคมที่ตนเองอยู่ร่วม เป็นผู้รับผิดชอบรักษากระบวนการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินต่อไปด้วยดี โดยจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นกลาง ปราศจากอคติ ประพฤติตนถูกต้องตามกฎหมายและทำนองคลองธรรม และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา ผู้เจรจาไกล่เกลี่ยต้องช่วยเหลือสนับสนุนการเจรจา มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างถ่องแท้ และมีความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังนั้น หลักสาราณียธรรม 6 จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมและเอื้อต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธีนี้ อย่างเหมาะสมตรงตามเจตนารมณ์ของกระบวนการนี้

วัตถุประสงค์ที่ 3 กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี โดยการนำเอาหลักสาราณียธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้กับกระบวนการไกล่เกลี่ยด้วยความมีเมตตาเป็นที่ตั้ง มีใจที่จะช่วยเหลือด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีความตั้งมั่นที่จะสร้างความสงบเกิดสันติระหว่างคู่พิพาทให้เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1. Preparation ขั้นตอนการเตรียมการ (ต้นน้ำ) คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งแบ่งรายละเอียดออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1.1 ศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้น (กรณีดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยศาลชั้นต้นต้องมีการคัดกรองคดีอาญาเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในศาลอุทธรณ์ ต้องเป็นคัดกรองคดีอาญาดังต่อไปนี้ ถ้าคดีมีอัตราโทษสูงเกินไม่อาจนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ และแจ้งศาลชั้นต้นว่า คดีดังต่อไปนี้นำเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยได้ ได้แก่ คดีความผิดอันยอมความได้ คดีความผิดอันยอมความไม่ได้ มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี และคดีความผิดอาญาอันยอมคามไม่ได้ที่ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี

1.2 ศูนย์ไกล่เกลี่ยในศาลอุทธรณ์ ดำเนินการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ และประเมินพฤติการณ์ของคู่ความและลักษณะคดีว่ามีเหตุสมควรจะดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือไม่ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนไกล่เกลี่ย

ศูนย์ไกล่เกลี่ยในศาลชั้นต้น เมื่อจำเลยยื่นอุทธรณ์ต้องแสดงตัวต่อศาลให้งานอุทธรณ์แจ้งศูนย์ไกล่เกลี่ยดำเนินการคุ้มครองสิทธิแก่จำเลยก่อน

คณะกรรมการจะประเมินคดีก่อนว่า คดีดังกล่าวควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากเห็นว่า คดีนั้นไม่สมควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ส่งสำนวนคืน มติไม่เป็นเอกฉันท์ ให้ผู้บริหารชี้ขาดและถึงที่สุด

1.3 การตั้งสำนวนไกล่เกลี่ยคดีอาญาศาลอุทธรณ์

(1) เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายประสงค์เข้าไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่หรือนิติกรประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยตั้งสำนวนไกล่เกลี่ย

(2) ให้ผู้ประเมินคดีแจ้งวันนัดให้เจ้าหน้าที่หรือนิติกรประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยทราบเพื่อจัดเตรียมสถานที่และแต่งตั้งผู้ประนีประนอมต่อไป

2. In Process ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย (กลางน้ำ) คือ ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ซึ่งแบ่งรายละเอียดออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้

2.1 การเริ่มไกล่เกลี่ยในห้องไกล่เกลี่ยพร้อมคู่ความ การเปิดการประชุมไกล่เกลี่ย การแนะนำตัว การอธิบายหน้าที่ของผู้ประนีประนอม 1 หรือ 2 คน ว่าเป็นคนกลาง ช่วยคู่ความให้ตกลงกัน กระบวนการเป็นเรื่องความสมัครใจไม่ใช่เป็นมาตรการบังคับ และเป็นความลับ ต้องวางกฎกติกาเบื้องต้น การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ สร้างสันติภายในของผู้ประนีประนอม คู่ความ และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

2.2 ให้ฝ่ายจำเลย รวมทั้งผู้ใกล้ชิด แสดงความความเห็นในคดีและเรื่องจำเลยรู้สำนึกอย่างไร จำเลยมีส่วนรับผิดชอบค่าเสียหายด้านทรัพย์สิน จิตใจต่อผู้เสียหาย และสังคมอย่างไร

2.3 ให้ฝ่ายผู้เสียหาย รวมทั้งผู้ใกล้ชิด แสดงความความเห็นในคดี และความต้องการของฝ่ายตน

2.4 ประชุมทีละฝ่ายเพื่อให้ผู้ไกล่เกลี่ยประเมิน และค้นหาความต้องการที่แท้จริง ผู้ประนีประนอมอยู่กับผู้เสียหาย 1 คน และจำเลย 1 คน ดำเนินไปพร้อมกัน จากนั้นผู้ประนีประนอมมาปรึกษากันนำข้อเท็จจริงที่ได้มาประชุมร่วมกัน

2.5 การสรุปผล แนวทางปฏิบัติ การแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย การผ่อนชำระเงิน เป็นต้น ทำบันทึกข้อตกลงตาม ป. อ. มาตรา 56, ป. วิ. อ. มาตรา 35

3. Court Order ขั้นตอนหลังการไกล่เกลี่ย (ปลายน้ำ) คือขั้นตอนหลังกระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งแบ่งรายละเอียดออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

3.1 การเสนอบันทึกข้อตกลงพฤติการณ์แห่งคดี คุณสมบัติของจำเลยตาม ป.อ. มาตรา 56 การให้อภัย ไม่ติดใจเอาความเพื่อเสนอศาล และการสืบเสาะข้อเท็จจริงของจำเลย เป็นข้อเท็จจริงประกอบดุลพินิจลงโทษจำเลยในสำนวนต่อองค์คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

3.2 ผู้ประนีประนอมติดตามผลการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ความต้องการ ความรู้สึก และผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของจำเลยต่อผู้เสียหาย

3.3 ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษารอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ หรือจำหน่ายคดี ตามความประสงค์ของคู่ความ เพื่อให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดี ผู้เสียหายมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจำเลย มีความสามัคคีต่อกัน ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา สังคมได้คนดีคืนสู่สังคมแทนการนำจำเลยเข้าคุมขังทำให้เสียคนดีไปหนึ่งคนและเป็นภาระแก่ชุมชนหลังจากจำเลยพ้นการจำคุกแล้วด้วย ผลดีจากการไกล่เกลี่ยดังกล่าวทำให้เป็นผลดีต่อประชาชนทุกฝ่าย และคู่พิพาทด้วย คู่พิพาทและญาติพี่น้องสามารถกลับมาสู่สังคมอย่างปกติสุข ทำให้สงคมโดยรวมได้รับสันติ และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เพื่อให้ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษารอการลงโทษตาม ป.อ. มาตรา 56 หรือจำหน่ายคดีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 35 เมื่อผู้เสียหายถอนฟ้องหรือถอนคำร้องทุกข์

3.4 แจ้งคำพิพากษาให้ผู้ประนีประนอม และผู้เสียหายทราบ โดยศูนย์ไกล่เกลี่ย

หลังจากที่ศาลอุทธรณ์ภาค 6 ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามขั้นตอนดังกล่าวครบถ้วนแล้ว จึงต้องแจ้งคำพิพากษาให้ผู้ประนีประนอมและผู้เสียหายทราบ

ซึ่งในกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ย จึงต้องให้ชักนำเข้าสู่ Restoration คือ การให้โอกาส, การรู้สึกสำนึก, แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา, ความรับผิดชอบ, การสานสัมพันธ์กัน และการให้อภัย ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1) Opportunity ให้โอกาสจำเลยและผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดคุยบอกเล่าการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ส่งผลดีต่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้มีโอกาส ได้บอกเล่าความจริงที่เกิดขึ้นแก่กันและกัน ทั้งสองฝ่าย

2) Remorse ให้โอกาสจำเลยและผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดคุยบอกเล่าการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ส่งผลดีต่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้มีโอกาส ได้บอกเล่าความจริงที่เกิดขึ้นแก่กันและกัน ทั้งสองฝ่าย

3) Healing Solution จำเลยหามาตรการเยียวยา แก้ไข ฟื้นฟู ผู้เสียหาย ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลดีต่อผู้เสียหาย เมื่อผู้เสียหายได้รับการชดเชย แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ผู้เสียหายก็รู้สึกดีขึ้น ซึ่งอย่างน้อยได้ช่วยบรรเทาทุกข์ และบรรเทาความเดือดร้อนให้เบาลง ผู้เสียหายไม่รู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง และไม่ต้องได้รับความทุกข์แต่เพียงฝ่ายเดียว รวมทั้งผู้กระทำความผิดก็รู้สึกดีว่ากระบวนการนี้ให้โอกาสผู้กระทำผิดได้ปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้แก้ไขต่อผู้ได้รับความเดือดร้อน เสียหาย ของผลการกระทำของตนเอง

4) Responsibility ให้จำเลยมีโอกาสแสดงความรับผิดชอบและแก้ไขพฤติกรรม ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลดีต่อจำเลย เพราะผู้กระทำความผิดได้รับโอกาสให้แสดงความรับผิดชอบในการชดเชย แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ต่อผู้เสียหาย และการที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชย แก้ไข เยียวยา เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อน และบรรเทาทุกข์ให้กับผู้เสียหายไม่มากก็น้อย ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกดีต่อกระบวนการนี้ และรู้สึกดีต่อจำเลยด้วยเช่นกัน รวมทั้งจำเลยหรือผู้กระทำความผิดมีโอกาสแก้ไขพฤติกรรมของตนเองด้วย

5) Relationship สามารถสานสัมพันธ์กันต่อได้ และจำเลยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการที่ผู้เสียหายและจำเลยได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องราวและความรู้สึกของแต่ละฝ่ายที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการกระทำความผิดอาญานี้ จะมีส่วนช่วยให้แต่ละฝ่ายรู้จักตัวตนของกันและกันมากขึ้น กระบวนการไกล่เกลี่ยนี้จะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถสานสัมพันธ์กันต่อไปได้ และผู้กระทำความผิดก็ไม่คิดหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

6) Forgiveness ผู้เสียหายให้อภัย และยินดีถอนคำฟ้อง/คำร้องทุกข์ และจำหน่ายคดีหลักการและกระบวนการนี้จะประสบความสำเร็จได้ ต้องเริ่มจากการมีผู้ประนีประนอมที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการดังกล่าวนี้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

จาการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี ของศาลอุทธรณ์ภาค 6 ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้องค์ความรู้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ **P = Peaceful Means** ประยุกต์ใช้หลักพุทธสันติวิธี โดยนำหลักสาราณียธรรม 6 มาเป็นแนวทางสำหรับการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ **R = Restoration** ได้แก่ การให้โอกาส, การรู้สึกสำนึก, แก้ไข เยียวยา, ความรับผิดชอบ, การสานสัมพันธ์กัน และการให้อภัย และ **J = Justice** คือ ขั้นตอน กระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ ดังแผนภาพที่ 1

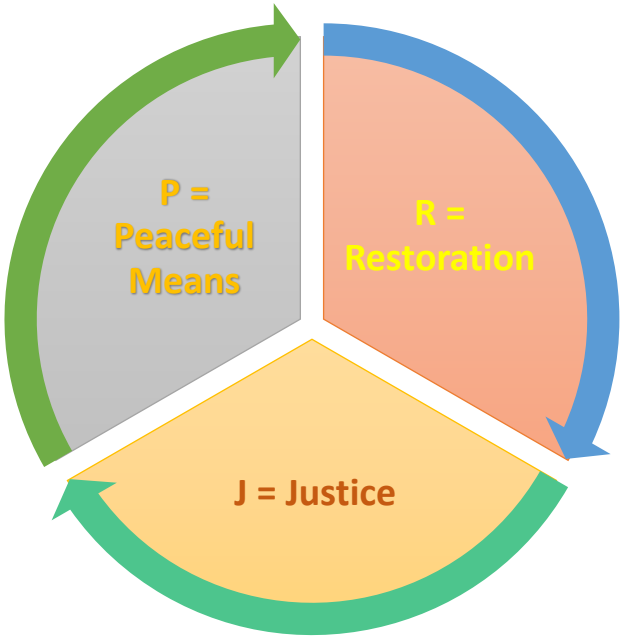

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากแผนภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี ของศาลอุทธรณ์ภาค 6 ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

P = Peaceful Means ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ประการ

1) เมตตากายกรรม ช่วยเหลือกันอำนวยความสะดวกแก่คู่พิพาท

2) เมตตาวจีกรรม เน้นการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี

3) เมตตามโนกรรม ปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน

4) สาธารณโภคี ส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม

5) สีลสามัญญตา ซื่อสัตย์สุจริต เป็นกลาง ประพฤติตนถูกต้องตามกฎหมายและทำนองคลองธรรม

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างถ่องแท้

R = Restoration การให้โอกาส, การรู้สึกสำนึก, แก้ไข เยียวยา, ความรับผิดชอบ, การสานสัมพันธ์กัน และการให้อภัย ได้แก่

1) Opportunity ให้โอกาสจำเลยและผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดคุยบอกเล่าการกระทำที่เกิดขึ้น

2) Remorse ให้โอกาสจำเลยและผู้เสียหายได้มีโอกาสทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งสองฝ่าย

3) Healing Solution จำเลยหามาตรการเยียวยา แก้ไข ฟื้นฟู ผู้เสียหาย

4) Responsibility ให้จำเลยมีโอกาสแสดงความรับผิดชอบและแก้ไขพฤติกรรม

5) Relationship สามารถสานสัมพันธ์กันต่อได้ และจำเลยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ

6) Forgiveness ผู้เสียหายให้อภัย และยินดีถอนคำฟ้อง/คำร้องทุกข์

J = Justice กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์

1) Preparation ขั้นตอนการเตรียมการ (ต้นน้ำ) คือ คณะกรรมการจะประเมินคดีก่อนว่า คดีดังกล่าวควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากเห็นว่าคดีนั้นไม่สมควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ให้ส่งสำนวนคืน มติไม่เป็นเอกฉันท์ ให้ผู้บริหารชี้ขาดและถึงที่สุด

2) In Process ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย (กลางน้ำ) คือ ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาให้ฝ่ายจำเลย รวมทั้งผู้ใกล้ชิด แสดงความความเห็นในคดีและเรื่องจำเลยรู้สำนึกอย่างไร จำเลยมีส่วนรับผิดชอบค่าเสียหายด้านทรัพย์สิน จิตใจต่อผู้เสียหาย และสังคมอย่างไร และให้ฝ่ายผู้เสียหาย รวมทั้งผู้ใกล้ชิด แสดงความความเห็นในคดี และความต้องการของฝ่ายตน จากนั้นผู้ประนีประนอมมาปรึกษากันนำข้อเท็จจริงที่ได้มาประชุมร่วมกัน แล้วสรุปผล แนวทางปฏิบัติ การแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย การผ่อนชำระเงิน เป็นต้น ทำบันทึกข้อตกลงตาม ป. อ. มาตรา 56, ป. วิ. อ. มาตรา 35

3) Court Order ขั้นตอนหลังการไกล่เกลี่ย (ปลายน้ำ) คือขั้นตอนหลังกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยเสนอบันทึกข้อตกลงพฤติการณ์แห่งคดี ข้อเท็จจริงประกอบดุลพินิจลงโทษจำเลยในสำนวนต่อองค์คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ผู้ประนีประนอมติดตามผลการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ความต้องการ ความรู้สึก และผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของจำเลยต่อผู้เสียหาย เมื่อศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษารอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ หรือจำหน่ายคดี ตามความประสงค์ของคู่ความ เพื่อให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดี ผู้เสียหายมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจำเลย มีความสามัคคีต่อกัน ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา หลังจากที่ศาลอุทธรณ์ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามขั้นตอนดังกล่าวครบถ้วนแล้ว จึงต้องแจ้งคำพิพากษาให้ผู้ประนีประนอมและผู้เสียหายทราบ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ไม่ได้กำหนดระเบียบ นโยบาย แนวปฏิบัติ นำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยไว้อย่างชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่า ศาลอุทธรณ์ภาค 6 ยังไม่ได้กำหนดระเบียบ นโยบาย แนวปฏิบัติ นำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยไว้ ซึ่งที่ผ่านมาคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ นำเข้าศูนย์ไกล่เกลี่ย ซึ่งในกระบวนการไกล่เกลี่ยยังเป็นความประสงค์ของคู่ความด้วย ซึ่งหากกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ได้กำหนดระเบียบ นโยบาย แนวปฏิบัติ นำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยไว้อย่างชัดเจน จะทำให้เกิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยมีคนกลางทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการประชุมและช่วยเหลือให้ผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดถึงความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ Tajai (2016) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชั้นศาลในคดีครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง (สาขามีนบุรี) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชั้นศาลในคดีครอบครัว ประเด็นด้านกระบวนการไกล่เกลี่ย การติดต่อนัดหมาย การสื่อสาร ได้แก่ กระบวนการไกล่เกลี่ย ไม่มีความชัดเจนหรือรูปแบบที่แน่นอนตายตัว จึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ผู้ติดต่อประสานงานและผู้ประนีประนอมที่จะเป็นผู้กำหนดรูปแบบที่เหมาะสม การติดต่อสื่อสารไปยังโจทก์ จำเลย และบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการนัดหมายและการประสานงาน แทบจะไม่เป็นปัญหาเลย เนื่องจากมีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างแพร่หลาย และยังสอดคล้องกับ Kaewlae (2013) ได้กล่าวว่า เนื่องจากในปัจจุบันนี้ยังไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบขั้นตอนและวิธีการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนไว้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนแต่ละคนก็จะมีวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องมาจากคดีอาญาในรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตัวของพนักงานสอบสวนในการโน้มน้าวให้คู่กรณีมาตกลง เจรจากัน ซึ่งทำให้เกิดความเสี่ยงต่อพนักงานสอบสวนและกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากฝ่ายผู้เสียหายอาจมองว่าพนักงานสอบสวนมีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ต้องหาได้ จึงส่งผลให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของพนักงานสอบสวนขาดแนวทางและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการที่จะนำมาใช้ปฏิบัติร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาได้ คือ หลักสาราณียธรรม 6 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่า หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ ได้แก่ (1) เมตตากายกรรม ช่วยเหลือกันอำนวยความสะดวกเมื่อคู่พิพาทมาเผชิญหน้ากัน (2) เมตตาวจีกรรม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี พูดอย่างเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (3) เมตตามโนกรรม เป็นผู้คิดดี ปรารถนาดี มีความรักความเมตตาต่อกัน (4) สาธารณโภคี อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม (5) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ประพฤติตนถูกต้องตามกฎหมายและทำนองคลองธรรม และ (6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างถ่องแท้ ซึ่งสอดคล้องกับ Phramaha Wiset Kantadhammo (2019) ได้กล่าวว่า สังคมไทยเกิดปัญหาความขัดแย้งหลายประการเนื่องจากมีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลกระทบก่อให้เกิดความขัดแย้ง ปัญหาความขัดแย้งในบ้านเมือง สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ในการจัดปัญหาความขัดแย้งสามารถนำหลักธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องคือ สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นธรรมแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี ผู้ใดได้ประพฤติจะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกื้อกูลกันไม่ทะเลาะวิวาทกันอันจะก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป และยังสอดคล้องกับ Rattanasanyanuphap (2023) ได้กล่าวว่า หลักสาราณียธรรม เป็นชุดแนวคิดแห่งพุทธสันติวิธีที่ใช้เพื่อการแก้ไขความขัดแย้ง เป็นช่องทางที่ช่วยเสริมสร้างเกื้อกูลคนในสังคมให้เกิดความรักและสามัคคีกัน สามารถขจัดความขัดแย้งและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ การดำรงตนเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุขและเป็นความเจริญแก่สังคม หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่ดี ที่จะหยุดยั้งปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมและปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาภายหลังได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา และให้อภัย มีความเป็นไปได้โดยพุทธสันติวิธี ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่าการไกล่เกลี่ยโดยอาศัยหลักพุทธสันติวิธีที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยประเมินคดีก่อนว่า คดีดังกล่าวควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากเห็นว่า คดีนั้นไม่สมควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ส่งสำนวนคืน 2) ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา และ 3) ขั้นตอนหลังกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยการนำเอาหลักสาราณียธรรม 6 ประการ มาเป็นหลักในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ทั้งนี้ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมจะต้องทำหน้าสานสัมพันธ์กันระหว่างคู่พิพาท และจำเลยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการที่ผู้เสียหายและจำเลยได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องราวและความรู้สึกของแต่ละฝ่ายที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการกระทำความผิดอาญานี้ จะมีส่วนช่วยให้แต่ละฝ่ายรู้จักตัวตนของกันและกันมากขึ้น แต่การได้เรียนรู้ความรู้สึกและผลกระทบที่เกิดขึ้นร่วมกันนี้ อาจจะทำให้สายสัมพันธ์ที่เคยถูกทำลายหรือทำให้เสียหาย ได้รับการสมานให้ดีขึ้นบ้าง อย่างน้อยการรู้จักสิ่งต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายย่อมจะลด “ความเป็นคนแปลกหน้า” ในระหว่างกันให้น้อยลงตามไปด้วย เพราะการที่เราได้รู้จักตัวตนและได้รู้จักความคิดของอีกฝ่าย ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งกลายเป็นคนที่เรารู้จักข้อมูลเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง ความสัมพันธ์ที่หลงเหลืออยู่แม้อาจจะไม่ใช่ความสัมพันธ์อันดีที่สนิทสนมแนบแน่น แต่อย่างน้อยก็ไม่ใช่ความสัมพันธ์ของคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักซึ่งกันและกัน จนบางครั้งแทบจะไม่รู้สึกในความมีตัวตนของอีกฝ่ายหนึ่ง กระบวนการไกล่เกลี่ยนี้จะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถสานสัมพันธ์กันต่อไปได้ และผู้กระทำความผิดก็ไม่คิดหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งสอดคล้องกับ Nuyimsai (2018) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี: กรณีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ

กรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบด้านวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันประกอบด้วยบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยใช้บทบาทด้านเมตตาตามหลักสาราณียธรรม และใช้เทคนิคที่เป็นทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) ตั้งต้นวิเคราะห์ทุกข์ 2) เปิดมุขด้วยปิยวาจา 3) ใช้เมตตาค้นหาประเด็น 4) ร่วมคิดเห็นอย่างไร้อคติแ ละ 5) มุ่งมิติอภัยทาน โดยมีเป้าหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ “สันติ” หรือการที่คู่พิพาทยุติข้อพิพาทโดยไม่ติดใจเอาความต่อกันอีก

สรุป

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อระงับข้อพิพาท แก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา ให้อภัย โดยพุทธสันติวิธี นั้น ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม ควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการ กระบวนการในการไกล่เกลี่ยให้ถูกต้องชัดเจน จึงจะช่วยทำให้การไกล่เกลี่ยมีความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ทั้งนี้ หลักพุทธสันติวิธีที่มีความเหมาะสมและผู้ประนีประนอมควรนำมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งได้แก่ 1) เมตตากายกรรม ช่วยเหลือกันอำนวยความสะดวก ทำให้คู่พิพาทสามารถไกล่เกลี่ยในเวลาใดก็ได้ตามที่คู่พิพาทต้องการ 2) เมตตาวจีกรรม เน้นการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรัก ความปรารถนาดี พูดอย่างเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 3) เมตตามโนกรรม มีความคิดดี ปรารถนาดี มีความรักความเมตตาต่อกัน คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของคู่พิพาท 4) สาธารณโภคี สนับสนุนอำนวยความสะดวก และส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม 5) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นกลางปราศจากอคติ ประพฤติตนถูกต้องตามกฎหมายและทำนองคลองธรรม และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา ช่วยเหลือสนับสนุนการเจรจา มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างถ่องแท้ และมีความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้ประนีประนอมประจำศาลอาญาสามารถนำขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาไปเป็นต้นแบบ และแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งเป็นคดีลหุโทษ เพื่อให้เกิดสังคมสันติสุข

1.2 ศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำขั้นตอนและแนวทางดังกล่าวไปออกระเบียบ และแนวปฏิบัติ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 กระบวนการคุ้มครองสิทธิ์ในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี

2.2 กระบวนการติดตามผลจากผู้เสียหายในคดีอาญาชั้นอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี

2.3 กระบวนการพัฒนาผู้ประนีประนอมสำหรับศาลอุทธรณ์ โดยพุทธสันติวิธี

References

Kaewlae, N. (2013). *Problems with Mediation in Criminal Cases at the Investigative Level*. Retrieved January 22, 2022, from http://www.lawgrad.ru.ac.th/Abstracts/1997

Luengprasert, Ch. (2022). *Policies of the President of the Supreme Court of Thailand "Solidarity, Unity and Public Service"*. Bangkok: Office of the President of the Supreme Court.

Nuyimsai, W. (2018). *A Model of the Mediation by Buddhist Peaceful Means: A Case of the Mediation Center of Lawyers Councill, Bangkok*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phramaha Wiset Kantadhammo. (2019). Conflict Management according to Saraniyadhamma. *Journal of Interdisciplinary Innovation Review*, 2(1), 32-38.

Rattanasanyanuphap, S. (2023). Dispute Mediation and Resolution by Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(3), 1188-1203.

Sermsilatham, P. (2021). *Criteria for Imposing Criminal Penalties under the Information Support Project for the Work of Members of Parliament*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Tajai, S. (2016). *Problems and Obstacles of the Mediation in Family Cases: A Case Study at Central Juvenile and Family Court (Meenburi Branch)*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.